

Marginalii la teatrul lui

D. R. Popescu

Intrăm, ademeniți de aromele tari care se simt prin aer. Dar ce e aici? palat? grădină? corabie? fereastră la marginea orizontului sau încăpere fără orizont? cîmpie nesfîrșită? pădure? Ceva din toate acestea și nimic din toate acestea, pentru că n-avem cînd, n-avem de ce să mai stăruim pe întrebare. O lume reală și totuși de basm, aievea și înșelătoare, gravă ca duhul lui Hamlet și pusă pe șotii ca spiridușii, o lume peștriță și colorată, și bună, și rea, și concretă, și abstractă, o lume întreagă, cu măreția și jocosia ei, cu vocea ei de poem și gîndul ei de geniu, se înfățișează din toate părțile. N-are scrupule, nu pune condiții, poate că insinuează prin asta să nu punem nici noi condiții, și începe jocul, adică simfonia de sugestii și paradoxuri pe care o baghetă magică o stîrnește cu scelipiri de poftă și plăcere. Nici nu știi cînd a început. Nici nu ți-ai dat seama cînd ai tresărit. Pînă să te dumirești, ai intrat în piesă. „Ia urcă-te mata pe sîrmă, să te vedem”, zice cineva. Dacă ești deștept și știi s-o-ntorci pe-un cuvînt, poate nu te urci — dacă nu, „în fundul scenei, pe un catarg, se văd atîrnînd două picioare”! Asta e. Fără fașoane, fără etichetă. Că doar ți se oferă „un spectacol magnific”. Acești îngeri triști? *O pasăre dintr-o altă zi? Piticul din grădina de vară? Baladă pentru nouă cerbi? Niște fluturi frumos colorați?* par poezii, dar sînt titluri. Cîtesc un dramaturg, care e prozator — și descopăr un poet.

Ce-nseamnă, adică, să știi s-o-ntorci pe-un cuvînt? Inseamnă, pur și simplu, să naști o lume. Și s-o argumentezi. Iată o discuție banală în *Luminile paradisului*: „căci el nu mai este el, și ea nu mai este ea... și din doi nerămînînd întreg nici unul, e firesc să fie nimeni acolo: însă un nimeni care vorbește. Adică a mai rămas doar cuvîntul. Din care Dumnezeu la început a făcut lumea...” (Stih). Și dacă faci fleacul ăsta, crezi legături, dai lucrurilor și sensurilor conținuturi noi,

neașteptate. Visul e „o floare din Mexic” care își schimbă culoarea de cîteva ori pe zi „dar, teribil... floarea aceasta miroase numai cît are culoarea albă” și „numai noaptea, în vis, e albă, cu miros, ea...” (*Visul*); trecutul este „o pasăre dintr-o altă zi” și păsările „ca niște inimi zboară... pînă se fac oameni... și cînd mor, oamenii iarăși se fac păsări” (*Piticul din grădina de vară*); și dacă trec în nemurire, „în jur o să bîzîie albinele domnului și fluturi frumos colorați o să se rotească în jurul tău” (idem). Iată și niște „fluturi frumos colorați”, sau, cum am zice acum, imperiul nemuririi, o casă „la marginea pădurii de salcîmi... albă și cu multe flori... cu fața la mare”; „aici e cel mai frumos loc din lume” (*Niște fluturi frumos colorați*). Ei, fluturii, sînt doi bătrîni, fără vîrstă, fără sex — „nici nu știu cîți ani mai avem” — „nici nu știu dacă eu sînt eu, bunicul tău, sau dacă eu sînt ea, bunica ta” (Alex). *Un timbru de universalitate circulă prin vorbe* — „unii visează și ce vor fi cînd nu vor mai fi decît ceea ce au fost dintîi. Atunci cînd se vor duce în locul unde viețile sînt amestecate, timpurile sînt contopite din nou, și oasele sînt contopite din nou, și sexele, și visele” (Alex). Atingem registre shakespearene. Și în această piesă mică, de puritate și sublim, nici n-ai crede că începe un program estetic. „Acum totul e un miracol” (Dody), pentru că sîntem într-un plan metaforic, planul convenției dramatice. Aici este „o lume extraordinară” (Maria) și un loc unde se merge „ca la oracol” (dintr-o discuție consemnată de revista *Familia*).

Ca să aflăm ce? Păi, mai întii că viața și nemurirea sînt întrucîva sinonime — „nu mor decît cei care nu trăiesc” (Nepotul). Pe această temă se articulează subiectele, ea dă forță și justificare eroului dintr-o parodie, dintr-o tragedie; „nu observi nici că trăiești” (Șchiopul) — „de aș putea, mi-aș lăsa mîinile, să țeasă, să spele, să mîngîie” (Maria). Prețul

vieții — iubirea și credința ; „voi v-ați iubit. Voi ați crezut“ (Nepotul).

Deschidem un capitol tulburător al acestei dramaturgii, unde *iubirea e cîntată și răsflată* ca principiu dinamic și altoatezbăvitor al vieții. „N-ai iubit pe nimeni, Silvia. Asta e îngrozitor!“ (Ion) ; „mie îmi plac oamenii care iubesc, ei înalță meru acest stilp de trăinicie care este neamul omenesc“ (Regele) ; iubirea „leagă trupul nostru pămîntesc cu cerul“ (idem). De aceea, vom întîlni, re-luat, aproape în fiecare din acele puține piese pe care le-am putut citi noi, motivul miresei — nostalgia albă a iubirii. „Întră Fata, cu coroană de mireasă pe cap, și sovon alb“ (*Luminile paradisului*) ; „un cearceaf și-l pune pe cap, ca pe un sovon de mireasă“ (*Visul*) ; Maria e împușcată în rochie albă de mireasă (*Piticul din grădina de vară*) ; Silvia are în dulap rochia de mireasă a mamei, „ea n-a fost niciodată mireasă, și mi-a dat hainele ei de mireasă mie, uite-le“ (*Acești îngeri triști*) ; „aș vrea să mor în haine de mireasă“ (Dody, *Niște fluturi frumos colorați*). În legătură cu asta e de observat că nostalgia nunții trece ca un reproș pentru treburile mari și complicate ale oamenilor, ale bărbatului, cîtă vreme el nu le împlineste și cu un sens atît de simplu, atît de uman, Silvia și Ion s-au întîlnit în vis, „doi îngeri triști“, dar au plecat în realitate, poate să se întîlnească, poate nu — și cine știe dacă, asta e „singura fericire adevărată“ cum spune, cu surisul ei de fluture, Dody ?

Ne mișcăm pe nisipuri. *Scena nu e cc e*. Ca și în viață, nu ne interesează aparențele, fixațiile, restricțiile impuse de reguli. Care reguli ? Un personaj iese dintr-o scenă controversată și ne pomenim că dă o replică importantă fără să știm cînd a intrat (Mama, *Pisica în noaptea anului nou*). Și ce-i cu asta ? În cămăruța Silviei din *Acești îngeri triști* vin și pleacă, după voie, toate celelalte personaje — ba că „să beau o cafea“ (Petre), ba că „am mai trecut și eu pe aici“ (Marcu), ba că „nu l-ați văzut pe Marcu ?“ (Cristescu). Ce importantă are ? Ne interesează vocile din adînc, ceea ce se petrece dincolo de vedere, în taină și esențe, pentru că sînt „mări sub pustiuri“. Stăm, de pildă, la o noapte de revelion, bem și pălăvrăgim, și deodată „o lumină ciudată“ marchează „o coborîre în interior“ și începe altceva, un *spectacol al conștiințelor confruntate*, unde apare Tatăl, care „credeam că e în ceruri. Și nu e nici acolo, nici pe pămînt“,

ci în noi și deci are puterea să vină oriînd (*Pisica în noaptea anului nou*). Cu un pocnet din degete putem aduce toată istoria lîngă noi, să ne măsurăm cu ea sau să ne împlinim o toană. Se creează imediat o *tensiune* neprevăzută, trecem într-un registru de ambiguitate și insinuări pentru a căuta adevărul mare al unor fapte de micime (*O pasăre dintr-o altă zi, Pisica în noaptea anului nou*), aspirația spre puritate (*Acești îngeri triști*). Ambiguitatea e o notă specifică a acestei dramaturgii, pe de o parte, pentru că ea reflectă ambiguitatea vieții — „gîndirea sa era ciudată, ambiguă, și el ca om era la fel, dublu, cu o față spre adevăr și e-o față spre minciună“ (Dody) —, pe de altă parte, pentru că ea sporește complexitatea și ecoul transfigurării — „vezi, sînt elipe cînd nici nu știu dacă există cu adevărat sau ești doar o părere, fiindcă prea strigi în gura mare lucruri pe care parcă le aud strigate în mine, de parcă eu le-aș striga“ (Silvia). Apar fețele duble, contradictorii, gen Iuda — „persoană contradictorie... Inlocuiești cu N și vei obține Nu-da“ (Stih) — „decî un caracter oscilant, trădător“ (Rop) — cu puțin fard trec unii drept ceea ce nu sînt — „ne pudrăm, ne rujăm, ne schimbăm în altceva, fiindcă ne place să fim ce nu sîntem“ (Dody).

Interesant de observat cum oscilantul e pus în legătură cu marele sens al vieții, văzut de pe tulpina plină de sevă a tot ceea ce e curgere și devenire, și explicat prin neaderența la asta — „toată viața mea am fugit de sentimente, de muieri, de simțurile mele, de vise, de morți, de iubire, de nefericire, de cîntece“ (Rop) ; „el nu e trist, el nu e vesel, el nu iubește prea tare, el nu urăște prea tare, pentru el toate au aceeași valoare — adică nici o valoare“ (Ion despre Marcu). Interesant de observat cum travestiul devine ținta necrutătoare a eroului care se vrea eliberat de compromisuri și meschinării — uneori se bănuiesc de asta și se creează o tensiune falsă a „unuia dintre noi“, pentru a se regăsi la ceasul hotărîtor pe aceeași dimensiune de demnitate și măreția umană (*Carmen, cei patru soldați și căpitanul*). Întîlnirile lui Ion cu Marcu scapără de dispreț, celălalt e blînd, e corect, e generos în felul lui, dar incompatibilitatea e implacabilă, Marcu e un suflet mic și „ca să fii de folos altor oameni, în primul rînd tu trebuie să fii om!“ (Ion). Vorbele lui Pascal despre măreția și micimea omului sînt corectate pe un *sens fundamental* — „ideile mari cer oameni mari“ — „nu poți construi o lume mare cu căcăcioși ca tine și ca Marcu“ (Ion). Există un travesti de fond, cum este cel de mai sus și multe altele (Aurel, Elizeu) și un travesti de formă, care numai prin paradox devine viabil și încărcat cu cota respectivă de periculozitate ; „lumea voastră a trecut, dulci pirații... pirații de azi se cheamă altfel și sînt mult mai dați dracului ! voi sînteți niște vizători, niște romantici... corabia voastră e o corabie a inocenților“ (Cezar). Interesant de observat, apoi, cum dualitatea este văzută și

din perspectiva sublimă a omului, din punctul de unde se reflectă „trupul nostru pămîntesc cu cerul”. E ceea ce numim, în considerații obișnuite, dimensiunea cosmică a omului, aspirația spre absolut, spre nemărginire. Imediat ne dăm seama că personajele nu ținese după așa ceva, pentru că *au* așa ceva — nemărginirea, absolutul, cosmosul sînt în ele. „Eu sînt coborîtor din zei” (Cezar) — „eu am puteri dumnezeiești” (Silvia). Ele ținese după echilibrul forțelor, aspirația lor e de a păstra armonia proporțiilor, de a fi în permanență și precit se cuvine „suflet și trup” (Montaigne), „pămînt și cer” (Arghezi). Tragedia, cînd vine, nu e sumbră, nu e implacabilă, nu covîrșește un pumn de tîrînă care s-a uitat la stele, ca la grecii antici, ci e o înălțare, o înfrumusețare, o intrare în poem — „și începe să se ridice lent, ca și cum ar începe să zboare ca o pasăre” (Maria). E *mult joc* — jocul e o poftă de viață și o îndeletnicire foarte optimistă de a ne înțelege mai bine și mai concludent limitele și firea, fațetele intermediare și esența. Eroul dă un spectacol — „eu vă ofer un spectacol magnific” (Căpitanul) Și spectacolul e măreț și grotesc, e trist și vesel, are neliniști și haz — ca-n viață, unde genurile se amestecă și nu mai știi foarte bine unde se termină farsa și unde începe drama. Sau invers. De aceea piesele nu intră în categorii prestabilite, ele sînt poeme mai mici sau mai mari, care, însuflețite, alcătuiesc toate o spectaculoasă „cîntare omului”!

Un ochi aruncat pe paginile de proză ne face să înțelegem că unele lucruri care i s-au putut reproșa sau i s-ar reproșa acestei dramaturgii — ca, de pildă, ambiguitatea, sau menținerea pe un plan abstract, sau explorarea caracterului de oracol pe care îl atribuie acestui gen — țin de domeniul nostalgiei epicului. Într-adevăr, în epică, Dumitru Radu Popescu e mai legat de concret, face subtile

analize psihologice și sociale, compune mai minuțios și mai implicat în reguli un tablou realist al prefacerilor din aceste vremi (*Dor, Duos Anastasia trecea. Vinătoarea regală* etc). Trebuie să înțelegem de aici că dacă în teatru e mai legat de abstract, dacă face subtile analize filosofice și morale, dacă compune mai alegoric și mai eliberat de reguli un tablou realist al implicațiilor din aceste vremi, e mai puțin elocvent? Nicidecum. Teatrul îi oferă o modalitate de exprimare mai *dinamică* și mai *sintetică*, atîta tot, nu cere multe explicații și are o putere de penetrație mai mare. E locul unde se îngemănează mai bine posibilul cu imposibilul, faptul cu nostalgia, *pămîntul cu cerul* — așa cum e scena lumii dintotdeauna. Și dacă știi atîta lucru, ce mare lucru să deschizi niște aripi mari, sau niște metafore, peste lume, ca „pasărea” Shakespeare? Puțin curaj, puțină dexteritate la vorbă, nițică artă de a crea o înaltă tensiune emoțională, ceva geniu și multă, multă poezie. Poezia e expresia filosofică a poporului. Geneva, Silvia: „Și uite cum credeam că am venit eu pe lume: mama s-a dus în grădina noastră, aveam o grădină mare cu flori și eu iarbă, cu meri și cu salcîmi... Mama s-a dus între flori și a stat între flori și a luat busuioc și părălute, și îndrușaiam, și măgheran, și iarbă neagră, și regina nopții și mi-a făcut din ele mîinile, și a luat siminoc și scînteioară, și mușcată și oman, și floare de vin și lămîiță, și îndrușaiam, și busuioc și mi-a făcut ochii, și gura, și obraji și tălpile, și genunchii, și urechile, iar din floarea miresii și din boabe de vin, și iarăși din busuioc și îndrușaiam, din iznă creată și din floarea pîinii, din leandru, din mentă și din bucuria casei mi-a făcut lumina ochilor, singele și bucuriile, pîrul, visele, din busuioc și îndrușaiam și din toate florile m-a făcut pe mine mama într-o dimineață stînd ea între flori, într-o dimineață nu mult după răsăritul soarelui”!

